

підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва.

Література:

1. Шег А.В. Економіка підприємства: Підручник – К.: Знання, 2006. - 614 с.
2. Покропивного С. Ф. Економіка підприємства: Підручник – К.: КНЕУ, 1999. - 541 с.

Історико-правовий аспект виникнення мережі сільських та волосних виконавчих комітетів громадських організацій у 1917 р. в контексті українського досвіду формування громадянського суспільства

*А.Г. Нітченко,
старший викладач кафедри цивільного і господарського права юридичного факультету,
Чернігівський державний інститут економіки і управління*

Одним з пріоритетних напрямів стратегічного курсу України на найближчий час є інтеграція до європейського співтовариства. Важливим чинником для вступу країни до європейської спільноти є будівництво розвинутого громадянського суспільства. Загальновідомо, що у демократичних державах функція громадянського суспільства – контроль за діяльністю влади та захист конституційних прав і свобод громадян, реалізується через громадські (неурядові) організації. Саме громадськість та громадська думка справляють надзвичайний вплив на протікання суспільних процесів, що свідчить про демократизацію суспільства. Розвиток і зміцнення громадянського суспільства набуває дедалі ширшої підтримки і в українському суспільстві. Тому, в сучасних умовах інтеграційних процесів, на шляху до створення єдиної Європи, особливо стає актуальною проблема вивчення і використання власних здобутків по формуванню громадських організацій.

Метою тез доповіді є дослідження законодавчого регулювання процесу розбудови мережі сільських та волосних виконавчих комітетів (далі – виконкомів) громадських організацій у 1917 р. У вітчизняній та зарубіжній історико-правовій літературі поставлене питання розглядається фрагментарно. Про історіографічну традицію вивчення виконкомів на краєзнавчому рівні говорити теж ще зарано, що зумовлює необхідність комплексного та всебічного аналізу проблеми в цілому та підкреслює важливість регіональних досліджень. Відсутність комплексного дослідження з історії виконкомів на матеріалах Чернігівської губернії виключає можливість уявити процес їх виникнення як цілісне та самостійне явище. Між іншим, існує досить солідна джерельна база для їх вивчення [1].

Нагадаємо, що демократизація країни в лютому – березні 1917р. безпосередньо вплинула на організацію системи органів державної і місцевої влади. Широкі верстви населення нарешті отримали можливість стати повноправними учасниками політичного процесу.

Як свідчать джерела, виконками громадських організацій створювалися в Чернігівській губернії як на губернському, так і повітовому, волосному, посадському, сільському та хуторському рівнях, спонтанно втілюючи ідею народовладдя.

На початковому етапі як такої загальної схеми створення сільських та волосних виконкомів не існувало. Як правило, обиралися сільські виконкоми на сільському сході від всіх категорій сільського населення, без відмінностей статі, національності й віри. Право участі у виборах і право бути обраними до комітетів надавалося всім особам, що досягли 21-літнього віку. Вибори посадовців були загальними, рівними, прямими і таємними. Відомо, що кількість членів обраного за такими правилами комітету, була нечисельною і коливалась від трьох до шести чоловік.

Нерідко ініціатива формування сільських та волосних комітетів належала міським виконкомам. Але загальною особливістю цього процесу було те, що кожний повіт визначав для себе самостійно їх структуру, цілі і функції, про що свідчать протоколи з'їздів, відозви та положення, які друкувалися в місцевій пресі. Проілюструємо це на прикладі ряду повітів.

У Новозибківському повіті вже в першій половині березня 1917р. були організовані волосні та посадські комітети. На об'єднаному засіданні членів волосних та посадських комітетів 5-6 квітня була прийнята важлива постанова: поряд з волосними комітетами організувати так звані "волосні ради" [2,7-8]. Цікаво, що по відношенню до волосних комітетів вони були законодавчими установами. Члени волосних рад обиралися по одному представнику від кожних 50 дворів. Тим селищам, які не мали 50 дворів (наприклад, групі хуторів) надавалося право надсилати по одному представнику від кожного селища незалежно від числа дворів.

Подібні сільські комітети (у складі 3 – 5 чоловік) і сільські ради вирішено було організовувати в селах і селищах. З метою досягнення між ними взаємодії, до складу волосної ради допускалися по одному представнику від кожного сільського комітету.

На підставі "Положення про сільські виконавчі комітети" від 25 квітня 1917р. у Ніжинському повіті теж створювалися сільські виконкоми [3,1]. Згідно "Положення..." чисельний склад сільських комітетів повинен був встановлюватися сходом. Структура комітетів визначалася таким чином: з середовища громадського комітету обирався голова і виконавчий комітет в складі трьох чоловік. Кількість членів комітету могла надалі збільшуватися. Тому сільські та волосні комітети отримували право проводити заміну особового складу у випадку якщо їхня діяльність не відповідала вимогам політичного моменту, скликаючи сільський сід.

15 березня 1917р. Чернігівським виконкомом було ухвалено рішення про створення комісії в складі Є.П. Добровольського, Ф.М. Вербицького, І.М. Владикіна, Ф.Р. Борисенко та Савицького (б.і.) для розробки інструкції по формуванню аналогічних виконавчих комітетів в Чернігівському повіті. "Інструкція з устрою сільських і волосних рад та комітетів у Чернігівському повіті" була опублікована 23 квітня 1917р. [4,2].

Згідно "Інструкції..." до компетенції сільських сходів були передані всі питання місцевого життя, обрання сільських комітетів, сільської міліції, сільських старост та інших посадовців. Зазначалось, що сільські сходи, при бажанні населення, можуть заміщатися сільською радою. Сільська рада, в свою чергу, мала обиратися на рік в складі не менше однієї людини з 10 дворів. До складу сільських виконкомів обиралось не

менше трьох представників, але не менше одного від 100 дворів, включаючи голову комітету і сільських старост.

На відміну від сільського виконкому, до складу волосного виконкому повинні були обиратись по одному представнику з 20 дворів. Волосний схід отримав право обирати волосний комітет в складі не менше семи чоловік з головою та членами комітету. Волосний старшина і його заступники теж входили до його складу. Таким чином, кількість членів залежала від результатів виборів на сільському сході.

Сам процес виборів був достатньо примітивний і простий. Тим, хто брав участь в голосуванні, видавали по одному папірцю. Далі, відповідно до числа кандидатів бралися шапки, куди клали папір цілим якщо голосували "за" кандидата і надірваним, якщо були "проти" його кандидатури.

Дещо по іншому була організована мережа волосних та сільських виконкомів у Козелецькому повіті. Так, 16 березня 1917р. відбулася нарада Козелецьких земських зборів повіту, на якій були присутні запрошені особи від представників сіл і деяких відомств та кооперативів [5, Арк.2зв.]. На цій нараді було вирішено за необхідне організувати виконкоми на рівні повіту в кожному селищі і волості. Для цього був визначений наступний порядок організації комітетів: по-перше, формуватися сільські комітети повинні були по одному представнику від сільських товариств від кожних 50 дворів і по одному представнику від наявних в селах установ і землевласників. Ті селища, які не могли бути згруповані в окремі сільські одиниці (вони були розкидані або нечисленні) групувалися в приходську одиницю. По-друге, до складу волосних комітетів повинні були входити по одному представнику (хоч би від неповного десятка членів) від кожного сільського комітету і всього комітету волосного села. По-третє, для виконання постанов комітету, волосному комітету надавалося право обирати з свого середовища правління. Завдяки прийнятим заходам, як свідчать сучасники тих подій, вже на 10 квітня 1917 р. в повіті почала функціонувати нова влада.

Сформовані виконкоми низового рівня отримували права і обов'язки скасованих волосних правлінь і сільських управлінь. З представників сільських комітетів волості формувалися волосні комітети. В деяких повітах сільські комітети отримували право обирати з свого середовища по одному представнику ще і до громадського комітету повіту. Сільські і волосні комітети підпорядковувалися повітовим й губернським комітетам та комісару повіту.

Отже, специфікою виникнення виконкомів у Чернігівській губернії було те, що вони почали формуватися стихійно, з ініціативи місцевого населення, не чекаючи вказівок ні центральної влади, ні губернської. Можемо припустити, що вже до липня 1917р. Чернігівська губернія була покрита мережею виконкомів всіх рівнів.

Зауважимо, що виконавчі комітети намагалися зосередити в своїх руках управління всіма сферами суспільного життя губернії. Вони виступали як представники влади на місцях, їм підкорялися міліція і начальник місцевого військового гарнізону, під їхнім керівництвом розпочалася кампанія за перевибори на демократичних принципах органів старого місцевого самоврядування – земств і міських дум. Реалізація цих завдань стала можливою завдяки ефективній співпраці виконкомів та комісарів Тимчасового уряду, міських дум та земств.

Але комітети не були здатні пристосовуватися до швидко змінної революційної ситуації. Вони мали слабку внутрішню структуру, відсутність регулярного фінансування, що зрештою призвело до ослаблення ролі комітетів в губернії і наклало відбиток на заходи, що проводилися ними.

Незважаючи на недоліки, можемо констатувати, що інститут виконкомів громадських організацій 1917р. продемонстрував дивовижну здатність сприяти розвитку багатьом сферам життя в революційний період і залишив помітний слід в історії країни. Він є тим соціокультурним феноменом, подальше вдосконалення якого в ХХІ ст. означає розвиток процесу становлення громадянського суспільства.

Література:

1. Державний архів Чернігівської області. – (далі-ДАЧО). – Ф. 1486. – Оп. 1. – Спр.1; Спр. 4.; Ф. - 127. – Оп. 254а. – Спр. 47.; Центральний державний архів вищих органів влади та управління України м. Київ. - Ф. 1457. – Оп. 1 – Спр. 3. Державний архів Російської Федерації. – Ф. 1788. – Оп. 2. - Спр. 154.; Матеріали місцевої преси за 1917 рік видання: "Известия Нежинского общественного комитета", "Черниговский Церковно-общественный вестник", "Черниговская земская газета", "Известия" /Черниговского губернского исполнительного комитета/, "Известия Черниговского губернского исполнительного и продовольственного комитетов" тощо.
2. Заседание членов волостных и посадских комитетов Новозыбковского уезда // Черниговская земская газета. – 1917. - № 30. – 14 апреля.
3. Положение о сельских общественных комитетах // Известия Нежинского общественного комитета. – 1917. - № 14. – 25 апреля.
4. Инструкция по устройству сельских и волостных советов и комитетов в Черниговском уезде // Известия /Черниговского губернского исполнительного комитета/. – 1917. - № 5. – 23 апреля.
5. ДАЧО. – Ф. 145. – Оп. 2. – Спр. 855.

Державно-правові складові євроінтеграційного курсу України

*І.В. Овчар,
к.п.н., старший науковий співробітник Прикарпатського центру політичних та євроінтеграційних досліджень,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника*

Курс України на євроінтеграцію, який розглядається як стратегічний вектор зовнішньої політики держави, вимагає від української влади відповідних кроків щодо забезпечення адаптаційних умов для реалізації політики інтеграції. Першою складовою є приведення норм українського законодавства до міжнародних стандартів, визначення відповідних договірних засад та напрацювання стабільних конструктивних механізмів дотримання правового ресурсу. Інша вимога – це вироблення й впровадження системи державного регулювання та реагування на можливі ризики й виклики, пов'язані з реалізацією євроінтеграційного курсу. Концепція державно-правових механізмів співвідношення української політики та європейських стандартів формує систему українських координат у сучасному геополітичному просторі; вироблення стратегії й тактики відстоювання власних національних інтересів; уміння їх узгоджувати з